

جغرافیا و توسعه شماره ۴۴ پاییز ۱۳۹۵

وصول مقاله: ۱۳۹۴/۰۸/۲۲

تأیید نهایی: ۱۳۹۵/۰۲/۳۰

صفحات: ۴۴-۴۵

ارائه‌ی مدل آمایشی راهکارهای بهبود معیشت روستاییان با تأکید بر امنیت پایدار (محدوده‌ی اجرای CSP جازموریان در جنوب کرمان)

دکتر سیدخلیل سیدعلیپور^۱، دکتر ابوذر پایدار^۲، خدیجه صادقی^۳

چکیده

امروزه امنیت جوامع با ابعاد نظامی، معیشتی، محیطی و اجتماعی- فرهنگی جوامع پیوند خورده است و امنیت پایدار بدون تأمین اشتغال مطمئن و درآمدزا محقق نخواهد شد. جوامعی که امنیت پایدار و اقتصاد پایدار را به عنوان یک رسالت راهبردی نگاه می‌کنند شناسایی، تقویت و بالفعل‌سازی ظرفیت‌های انسانی، سازمانی، فضایی- مکانی و... را برای تحقق اشتغال پایدار در پیش گرفته‌اند. اجرای CSP در نواحی روستایی یکی از راهکارهای بین‌المللی برای تحقق اقتصاد و محیط پایدار با رویکرد مشارکتی و آمایشی و منطقه‌ای است که در سال‌های اخیر در نواحی روستایی ایران از جمله جازموریان در جنوب کرمان در حال اجراست.

هدف تحقیق حاضر تحلیل عملکرد CSP جازموریان در زمینه اشتغال و ارائه‌ی مدلی مطلوب برای موفقیت بیشتر چنین برنامه‌هایی است. روش تحقیق توصیفی- تحلیلی بوده و داده‌ها از روش کتابخانه‌ای و میدانی با ابزار مشاهده و پرسشنامه گردآوری شدند. جامعه نمونه ۸ روستای تحت اجرای CSP و ۶۰ نفر از سرگروه‌های توسعه عضو CSP می‌باشد. روش تحلیل داده‌ها استفاده از آزمون Anova و T تک‌نمونه‌ای در محیط SPSS است. یافته‌های تحقیق نشان داد در اکثریت روستاها نرخ موفقیت اشتغال کمتر از ۵۰ درصد بوده است، نتایج Anova نشان داد تفاوت معناداری بین مطلوبیت سیاست‌های ۴ گانه در زمینه‌ی اشتغال‌زایی وجود دارد و نتایج آزمون T نشان داد موفقیت مشاغل آموزش‌محور بیش از مشاغل دیگر است.

براساس یافته‌های تحقیق سیاست آموزش‌محور و سپس فضا‌محور نسبت به سیاست‌های سازمان‌محور و تجربه‌محور در ایجاد اشتغال مؤثرتر بوده‌اند. ارائه‌ی الگوی مطلوب نیازمند تأکید بر نقاط قوت CSP و رفع ضعف‌های آن است یعنی مدل مطلوب اشتغال و اقتصاد روستایی علاوه بر رعایت فرآیندی بودن، یکپارچگی و مشارکتی بودن باید براساس واقعیت‌های انسانی و زیرساختی و مقتضیات محلی، معیارهای مکانی- فضایی و الگوی رفتاری ساکنان هر روستا باشد.

کلیدواژه‌ها: امنیت پایدار، اقتصاد پایدار روستایی، پروژه ترسیب کربن (CSP)، جازموریان.

مقدمه

توسعه‌ی روستایی موضعی چندبعدی است که در چارچوب سیاست‌های ملی طراحی می‌شود. بین توسعه‌ی روستایی، منطقه‌ای و ملی پیوستگی برقرار است (یعقوبی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۵۰).

صاحب‌نظران بین‌المللی معتقدند امروزه جدا از استراتژی‌های کلان توسعه، نیاز است بطور ویژه به توسعه‌ی روستاها و ریشه‌کنی فقر اقتصادی پرداخت (کرد و آبتین، ۱۳۹۲: ۲). چالشی که اخیراً توسعه‌ی روستایی را به خطر انداخته است مسأله‌ی ناپایداری محیطی در قالب خشکسالی، ضعف منابع پایه و بی‌ثباتی اجتماعی روستایی (مهاجرت)، بیکاری، اقتصاد ناسالم و... است؛ فرآیندی است که در سطح ملی و جهانی بر روی رویکردهای انسانی، غذایی، امنیتی و فعالیت‌های زیرساختی تأثیر گذاشته است (UNCCD, 2009: 4).

اهمیت شغل و اقتصاد به حدی است که امروزه اندیشمندان توسعه‌ی روستایی، توسعه‌ی اقتصادی و معیشتی روستاها را استراتژی می‌دانند که معادل تحقق خود توسعه‌ی روستایی است. همچنین امروزه دیگر مفهوم مهاجرت نزد روستاییان، چیزی جز دستیابی به شغل، درآمد و زندگی بهتر نیست (Itoh, 2009: 196). امروزه پس از تروریسم، تهدید امنیت و پایداری اقتصادی قرار دارد (Udovic, 2012: 3). بگونه‌ای که عده زیادی از محققان عقیده دارند ضعف نامنی اقتصادی ریشه تروریسم بوده و بیکاری و ضعف مالی عامل اصلی تمایل جوانان به تروریستی است. در بُعد نظم و امنیت، جامعه باید نیاز به امنیت شهروندان را فراهم سازد تا در پناه این پذیرش اجتماعی به فعالیت خود بپردازند. جوامعی که دارای رسالت راهبردی رویکرد آرمانی هستند برای بقای راهبردی

خویش، نیازمند شناسایی و برخورداری از ظرفیت‌ها و استفاده از ابزارهای مناسب برای مقابله با ناپایداری-های امنیتی هستند زیرا امنیت مقوله‌ای چندوجهی است که ارتباطی دوسویه با پیشرفت و توسعه‌ی پایدار دارد (علایی، ۱۳۹۱: ۲). از دیدگاه تفسیری، امنیت در جامعه‌ی روستایی زمانی ایجاد می‌شود که حقوق شهروندان شناخته شده، و به روابط نیروهای خلاق مردمی، تخصصی کردن حوزه‌های کار، و مشارکت مردم در ایجاد و گسترش امنیت خود و هموعان اهمیت داده شود لذا در اصل برقراری امنیت را منوط به وضعیت و اراده‌ی مردم می‌دانند. امروزه تأمین امنیت تنها در دست نیروهای نظامی نیست بلکه بسته به الگوهای اقتصادی، فکر و خلاقیت انسان و حاصل اراده و عملکرد خود انسان می‌باشد (Cohen, 1987: 26).

بر مبنای مقدماتی که بیان شد در می‌یابیم امروزه امنیت پایدار، اقتصاد پایدار، اجتماع پایدار و محیط پایدار به یکدیگر وابسته بوده و هم‌افزایی دارند. لذا از آنجایی که پایداری فضاهای روستایی بدون یکی از اینها ممکن نیست، می‌توان گفت جایگاه و نقش برنامه‌ها و طرح‌های توسعه‌ی جامع، یکپارچه و مشارکتی در پایداری روستاها، معیشت و امنیت روستاییان افزایش یافته است. CSP یا پروژه‌ی بین‌المللی ترسیب کربن یکی از طرح‌هایی است که تحقق ۴ بُعد فوق را در راستای پایداری نواحی روستایی هدف و مأموریت خود می‌داند. CSP در ایران از اوایل سال ۱۳۸۲ با همکاری برنامه‌ی عمران ملل متحد (UNDP) و تسهیلات زیست‌محیطی جهانی (GFE) در منطقه‌ی حسین‌آباد غیناب شهرستان سربیشه خراسان جنوبی، به منظور توسعه‌ی مدل مدیریت مشارکتی حفاظت منابع و توسعه‌ی اقتصادی-اجتماعی روستاها در مناطق خشک و نیمه‌خشک اجرا شد. پروژه‌ی CSP جازموریان نیز در

اواخر بهمن ۱۳۹۲ در مساحتی بالغ بر ۵۶ هزار هکتار و در ۲۱ روستای حاشیه‌ی تالاب جازموریان اجرا شد. در سال‌های اخیر تشدید خشکسالی، خشک شدن جازموریان، کاهش قیمت محصولات زراعی، و غیره سبب شده است روستاییان حاشیه‌ی جازموریان به فعالیت‌های غیررسمی چون قاچاق سوخت، قاچاق کالا، قاچاق مواد و غیره روی بیاورند بگونه‌ای که حاشیه و بستر تالاب جازموریان تبدیل به راه‌های گذر کاروان‌های قاچاق شده است. اعضای این کاروان‌ها جوانان محلی هستند که به عنوان واسطه قاچاقچیان بزرگ به حلقه اتصال باندهای قاچاق ملی و بین‌المللی تبدیل شده‌اند. تاکنون ۸ روستا وارد فاز اجرایی پروژه CSP شده‌اند. با گذشت نزدیک به ۲ سال از شروع اجرای طرح، هدف تحقیق حاضر بررسی پیامدهای اقتصادی CSP جازموریان و ارائه‌ی مدل آمایشی راهکارهای تحقق اقتصاد پایدار با تأکید بر امنیت پایدار در نواحی روستایی حاشیه‌ی جازموریان می‌باشد. سؤالات تحقیق چنین هستند: عملکرد مدل اجرایی CSP در زمینه‌ی اقتصاد و اشتغال پایدار چگونه بوده است؟ و مدل مطلوب که با رویکرد آمایشی و مبتنی بر اقتصاد فضا باشد با چه ویژگی‌هایی می‌تواند پیشنهاد شود؟

پیشینه‌ی تحقیق

با توجه به اهمیت بحث توسعه‌ی اقتصادی، تحقیقات متعددی پیرامون محرومیت اقتصادی- اجتماعی روستاییان صورت گرفته است. مروری بر مطالعات صورت گرفته در ارتباط با سنجش درجه‌ی توسعه‌یافتگی روستاها بر اساس شاخص‌های اشتغال (تقدیسی و همکاران، ۱۳۹۲؛ نوری و همکاران، ۱۳۹۲؛ جمینی و همکاران، ۱۳۹۳)، نشان می‌دهد مطالعات مذکور صرفاً به شناسایی روستاها و دسته‌بندی آنها در سطوح مختلف (توسعه‌یافته، متوسط و محروم) اکتفا

کرده‌اند و به عبارتی کار خود را با شناسایی وضعیت موجود به اتمام رسانده‌اند. همچنین، در برخی از مطالعات به تأثیر عوامل مؤثر بر توسعه‌ی اشتغال، از جمله عدم وجود بازار فروش محصولات، عدم دسترسی به سرمایه‌ی کافی، بالا بودن هزینه‌های تولید، مهاجرت نیروی متخصص و مولد از روستا، ضعف زیرساخت‌های فیزیکی، دسترسی دشوار به تسهیلات بانکی و اعتباری، عدم توجه به امر آموزش مهارت‌های فنی به روستاییان، حمایت‌های اندک دولت (شمشاد و همکاران، ۱۳۹۱؛ یعقوبی و همکاران، ۱۳۹۲؛ حسینی، ۱۳۹۳؛ میرلطفی و همکاران، ۱۳۹۳)، عوامل و زمینه‌هایی از جمله فعالیت در بخش کشاورزی (سفنندیاری و ترحمی، ۱۳۸۸؛ فرشادفر و اصغرپور، ۱۳۸۹؛ کهنسال و رفیعی‌دarani، ۱۳۹۲)، آموزش‌های کوتاه‌مدت کارآفرینی، دسترسی به تسهیلات بانکی (طیبی و همکاران، ۱۳۸۹)، فناوری اطلاعات و ارتباطات (گل‌محمدی و همکاران، ۱۳۸۶؛ فرهادی‌محلی، ۱۳۸۸)، توسعه‌ی گردشگری روستایی (عیسی‌زاده و قدسی، ۱۳۹۱)، آموزش‌های حرفه‌ای (Committee of Public Accounts, 2008) و راهبرد صنایع روستایی (Akca, 2006: 2837) پرداخته شده است. همچنین برخی محققان در مطالعات خود به بررسی موانع توسعه‌ی اشتغال مانند پایین بودن سطح ریسک و نوآوری، ضعف اعتبارات (Mehmet, 1995)، بازدهی پایین فعالیت‌های اقتصادی در روستا، ضعف زیرساخت‌های فیزیکی، ضعف سیاست‌ها و قوانین سازمانی دولتی و سیاست‌های بانکی (Manley et al, 2005)، دوره‌های مقطعی کارآفرینی، عدم توان ریسک‌پذیری و موانع اطلاع‌رسانی، فنی، مالی و ساختاری (Roomi & Parrott, 2008; Sathibama, 2010; Nawaz, 2009) پرداخته‌اند. مرور پیشینه‌ی مطالعاتی پیرامون پایداری

- فال سلیمان و حجتی پور (۱۳۹۰) در تحقیق خود با عنوان "واکاوی میزان پایداری سازمان‌های مردم نهاد در مناطق روستایی؛ تجربیات پروژه بین‌المللی ترسیب کربن" خراسان جنوبی نشان دادند گروه‌های توسعه‌ی روستایی به عللی چون تقویت روحیه‌ی مشارکتی، آموزش، توانمندی و ارتقای ظرفیت‌ها، تنوع شغلی، آشنایی با سازو کار بانکی و اداری پایداری لازم را برای ادامه‌ی فعالیت‌های خود به دست آورده‌اند.

- صابری‌فر و همکاران (۱۳۹۱) در تحقیق خود با عنوان "توسعه‌ی پایدار محلی و جذب حداکثری مردم طبق تجارب CSP" نشان دادند این طرح توانسته است در سایه‌ی آموزش مردم و گروه‌بندی آنها مردم را به سمت پس‌اندازهای خرد ببرد. چون مردم ابتکار عمل را به دست گرفته‌اند توانسته‌اند با تکیه بر منابع درونی، اعتبارات خرد، و ارتقای آموزش به بهبود اشتغال سالم و درآمدزایی در روستای خود کمک کنند.

- فال سلیمان و همکاران (۱۳۹۱)، در تحقیق خود با عنوان تحلیلی بر نقش "در توانمندسازی زنان روستایی حسین‌آباد سربیشه بیرجند" نشان دادند افزایش و تنوع فرصت‌های شغلی، بهبود درآمد، بهبود آگاهی زنان، استقلال مالی، مشارکت در تصمیمات و بهبود نگرش و تفکر زنان از پیامدهای مثبت این پروژه است.

- علایی (۱۳۹۱) در تحقیق خود با عنوان "امنیت پایدار در سند چشم‌انداز ۲۰ ساله جمهوری اسلامی ایران" نشان داد مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده‌ی امنیت پایدار در افق ۱۴۰۴، در واقع شامل جامعه ایمن، باثبات، توسعه‌یافته و الهام‌بخش هستند. بدون تأمین امنیت پایدار در برابر تهدیدها امکان تحقق پیشرفت وجود ندارد.

اقتصاد و اشتغال در نواحی روستایی نشان داد تحقیقات انجام شده به موضوعاتی چون شناسایی محرومیت‌ها و روستاهای محروم، علل محرومیت اقتصادی، و موانع موفقیت شغلی و اقتصادی روستاییان پرداخته‌اند و در ارائه‌ی راهبردها و راهکارهای عملی و مؤثر اقتصادی و توسعه‌ی اشتغال ناتوان بوده‌اند. علاوه بر منابعی که ذکر شد بعضی از مطالعاتی که در داخل و خارج کشور در زمینه‌ی ارتباط پایداری اقتصاد روستایی و امنیت پایدار و همچنین عملکرد و اثرات پروژه CSP انجام شده در زیر ارائه شده است:

- رونالد اینگل هارت^۱ (۱۳۸۳)، در تحقیق خود در زمینه‌ی رضایت از زندگی، امنیت و توسعه نشان داد سطوح بالای توسعه اقتصادی و اشتغال از عوامل خوشبختی و آرامش است و امنیت اقتصادی رضایت از زندگی و آرامش را در پی دارد. مکان‌های مرفه آرامش، نظم و خوشبختی بیشتری نشان می‌دهند.

- علیرضا خوش‌فر (۱۳۸۲)، در پژوهشی با عنوان "نقش مشارکت مردم ایجاد و گسترش امنیت اجتماعی" نشان داد بین سطح تحصیلات، موقعیت شغلی و وضعیت تأهل مردم و ایجاد امنیت رابطه‌ی معناداری وجود دارد و همچنین پایگاه اقتصادی- اجتماعی مردم با گسترش امنیت رابطه‌ی زیادی دارد.

- حسن‌نژاد و همکاران (۱۳۹۰) در تحقیق خود با عنوان "عوامل مؤثر بر مشارکت روستاییان در گروه‌های توسعه‌ی روستایی پروژه‌ی ترسیب کربن" نشان دادند روستاییانی که فاقد شغل بوده و یا شغل غیررسمی و نامناسب دارند و افرادی که توان مالی ندارند بیشتر در گروه‌های توسعه مشارکت داشته‌اند.

مختلف ارائه دهند. اجرای استراتژی‌های متفاوتی نظیر؛ سیستم‌های مالیاتی، رژیم‌های سوبسیدی، فعالیت‌های ترویجی، طرح‌های اشتغال‌زایی چون بنگاه‌های زودبازده، و...، اجرای پروژه‌های فقرزدایی، و حمایت‌های کالایی و جیره‌ای ما را به این نتیجه می‌رساند که تاکنون راهبرد و سیاست‌های یکپارچه و ثابتی بر اقتصاد و اشتغال روستایی حاکم نبوده و عدم موفقیت و در نتیجه تعویض راهبردها و سیاست‌ها نشان از ناکارآمدی سیستم‌مدیریت توسعه‌ی روستایی کشور دارد. همچنین پیشینه نشان داد امنیت پایدار و اقتصاد و اشتغال پایدار در نواحی روستایی محقق نخواهد شد مگر اینکه به پیشرفت روستایی با نگاهی چند بُعدی نگاه شود و اقتصاد، امنیت، طبیعت و اجتماع در یک سیستم یکپارچه مدیریت شوند. سرمایه‌ی مالی (شغل و درآمد) بدون تحقق ۴ نوع سرمایه‌ی انسانی (سواد، دانش و آگاهی)، اجتماعی (مشارکت، همکاری و اراده جمعی)، زیرساختی (ابزار و تأسیسات فیزیکی) و طبیعی (حفاظت و تقویت منابع پایه) ایجاد نمی‌شود. تأمین ۵ عنصر فوق مأموریت و رسالت پروژه‌های توسعه‌ی یکپارچه و مشارکتی مانند CSP در نواحی روستایی است (شکل ۱).

- سیف (۱۳۹۱) در تحقیق خود با عنوان راهبردهای اقتصادی امنیت پایدار نشان داد رویکرد اقتصادی به امنیت پایدار با مفهوم امنیت انسانی در ارتباط است و مسأله "امنیت انسانی" نیز مستلزم سیاست‌ها و اصلاحات نهادی واقعی زمینه‌تأمین مالی و اقتصادی، ترکیب جدید کار، آموزش، مشارکت در کار و پیشرفت فنی می‌باشد. رویکرد اقتصادی به امنیت توجه زیادی به جایگاه انسان دارد و از مهمترین شاخص‌های اقتصادی امنیت پایدار در سطح خرد ثبات و امنیت شغلی، دستمزد و درآمد باثبات، تنوع اشتغال، و حداقل سازی فقر مطلق برای تحقق‌زندگی استاندارد می‌باشند.

- سرور و همکاران (۱۳۹۳) در تحقیق خود با عنوان "شاخص‌های توسعه مناطق مرزی در راستای تحقق امنیت پایدار" ۵ پیشنهاد اصلی (تمرکززدایی و مشارکت-گرایی، ظرفیت‌سازی، محرومیت‌زدایی، اشتغال‌زایی، و پایداری اقتصادی) ارائه دادند که همگی به نقش اساسی پایداری اقتصادی در تحقق امنیت اشاره دارد. مرور پیشینه تحقیق نشان داد تحقیقات انجام شده تاکنون نتوانسته‌اند راهبردها و راهکارهای عملی، مؤثر و سازگاری را متناسب با شرایط محیط روستاهای

شکل ۱: مدل ۵ سرمایه؛ لازمه شکل‌گیری جامعه ایمن، آرام و پیشرفته

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۴

زندگی فقر می‌باشد (Chakravarti, 2006: 365). افرادی که بتوانند امکان تغییر در محیط زندگی و در نتیجه خروج از چرخه فقر پیدا کنند به جای نابهنجاری و بی‌ثباتی به آرامش اجتماع کمک می‌کنند. البته برنامه‌های توسعه‌ای برای فقرا زمانی مؤثر واقع می‌شود که در آن امکان ارائه‌ی ظرفیت فقرا محقق شود از طریق توسعه‌ی برنامه‌های توسعه در هر زمینه‌ای که باشد فقرا توانایی قدرت تعامل با سازمان‌ها و جامعه‌ی دولتی را به دست آورده و همین امر تغییر در فرآیند تصمیم‌گیری آنها را به دنبال دارد (Appadurai, 2004: 59-84).

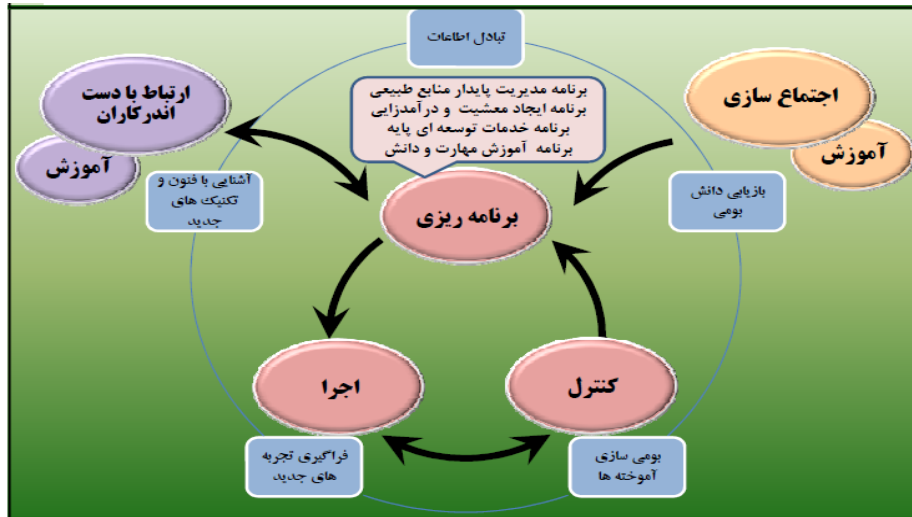
آخرین دیدگاه نسبت به فقر تحت عنوان محدودیت فرصت‌ها مطرح شده است که در نتیجه بی‌ثباتی و ناامنی، عدم توجه مسؤولین، عدم سرمایه‌گذاری و... شکل می‌گیرد (محمدی‌یگانه و همکاران، ۱۳۹۳: ۸۷). در رویکردهای جدید توسعه، به جای تأکید صرف بر شاخص‌های رشد اقتصادی، بر کشف و تدارک ظرفیت‌های مناسب به منظور بهبود نقش‌آفرینی گروه‌های مختلف مردم تأکید می‌شود (یعقوبی و همکاران، ۱۳۹۲: ۵۶۰).

هدف تحقیق حاضر نیز این است که بر پایه‌ی شرایط محیطی و ظرفیت و توانش‌های نواحی روستایی محدوده‌ی اجرای CSP جازموریان به ارائه‌ی راهبرد مناسب و راهکارهای عملی در توسعه‌ی اشتغال این نواحی بپردازد.

مبانی نظری

"امنیت پایدار" و مفاهیم ترکیبی آن مانند "پایداری" ناظر بر درک جامعی است که بر پایه آن، به همه‌ی عوامل مؤثر سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و امنیتی و... در کنار یکدیگر و در تعامل با هم توجه می‌شود (پایدار و میرزایی، ۱۳۹۴: ۲).

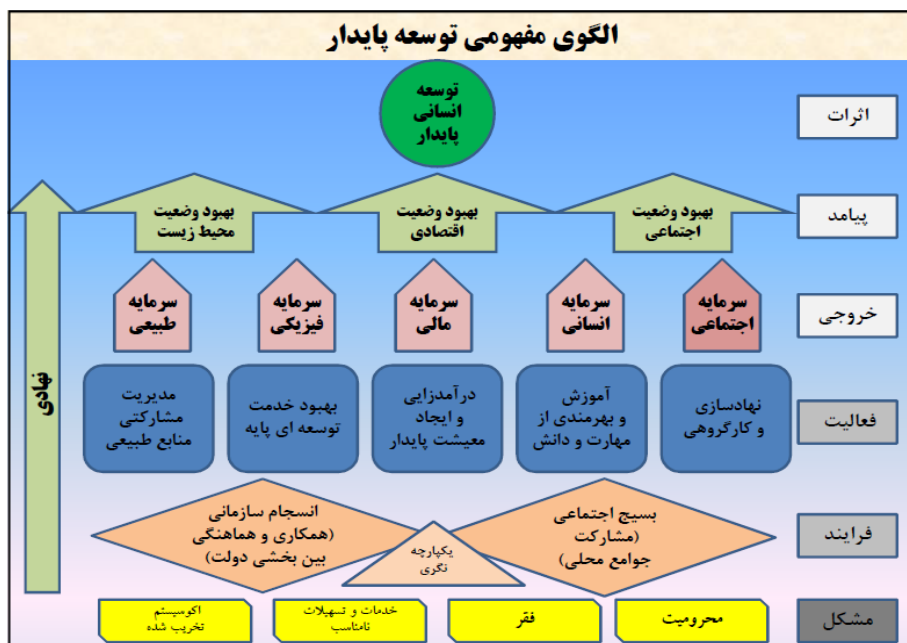
امنیت اساس توسعه‌ی پایدار محسوب می‌شود به گونه‌ای که شکوفایی تمامی بخش‌های اقتصادی، محیطی و اجتماعی هر مکان وابسته به میزان پایداری امنیت در فضای جغرافیایی مربوط می‌باشد (حمدیوسفی و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۲۶). امروزه به امنیت با رویکرد اقتصادی-انسانی نگاه می‌شود تا حدی که بعد اقتصادی امنیت ملی جای بعد نظامی امنیت ملی را گرفته است (ماندل، ۱۳۸۷: ۵۷). بین امنیت، فقر و رفتار انسان ارتباط وجود دارد. کیفیت تعاملات اجتماعی و رفتار انسان در مکان، وابسته به محیط

شکل ۲: چرخه‌ی ظرفیت‌سازی برای توسعه‌ی انسانی و امنیت پایدار
 مأخذ: پروژه CSP جازموریان، ۱۳۹۴، گزارش سالانه

انسانی پایدار؛ مکان‌ها باید یاد بگیرند که چگونه خودشان نیازها، امکانات، مسائل و اولویت‌هایشان را ارزیابی کنند تا بتوانند راهکارهایی خلق کنند. دیدگاه توسعه‌ی ظرفیت‌شناختی که در چارچوب توسعه‌ی انسانی مطرح است تأکید دارد که توانمندسازی پیش‌شرط نقش‌آفرینی مردم در توسعه اقتصادی است و توانمندسازی مستلزم این است که فرد قدرت دانایی را کسب کرده باشد (حیدری‌ساریان، ۱۳۹۲: ۱۵۷).

از دهه‌ی ۱۹۸۰ راهبرد اصلی عملی کردن توسعه‌ی پایدار در بخش روستایی تأکید بر عواملی داشته که بیشتر جنبه‌مشارکتی با جوامع محلی دارند. تأکید ویژه دستورالعمل کنفرانس ریو برزیل در سال ۱۹۹۲ تحت عنوان "برنامه کار ۲۱" بر توانمندسازی مردم محلی برای سازمان‌دهی جوامع خود و تشکیل سازمان‌های محلی با هدف حفاظت پایدار از منابع خود توسط مردم و برای مردم است تا ضمن آن به راهکارهای توسعه و بهبود وضعیت معیشتی جوامع ذی‌نفع نیز توجه شود (حسن‌نژاد و همکاران، ۱۳۸۹: ۳۲۳). طبق گفتمان توسعه

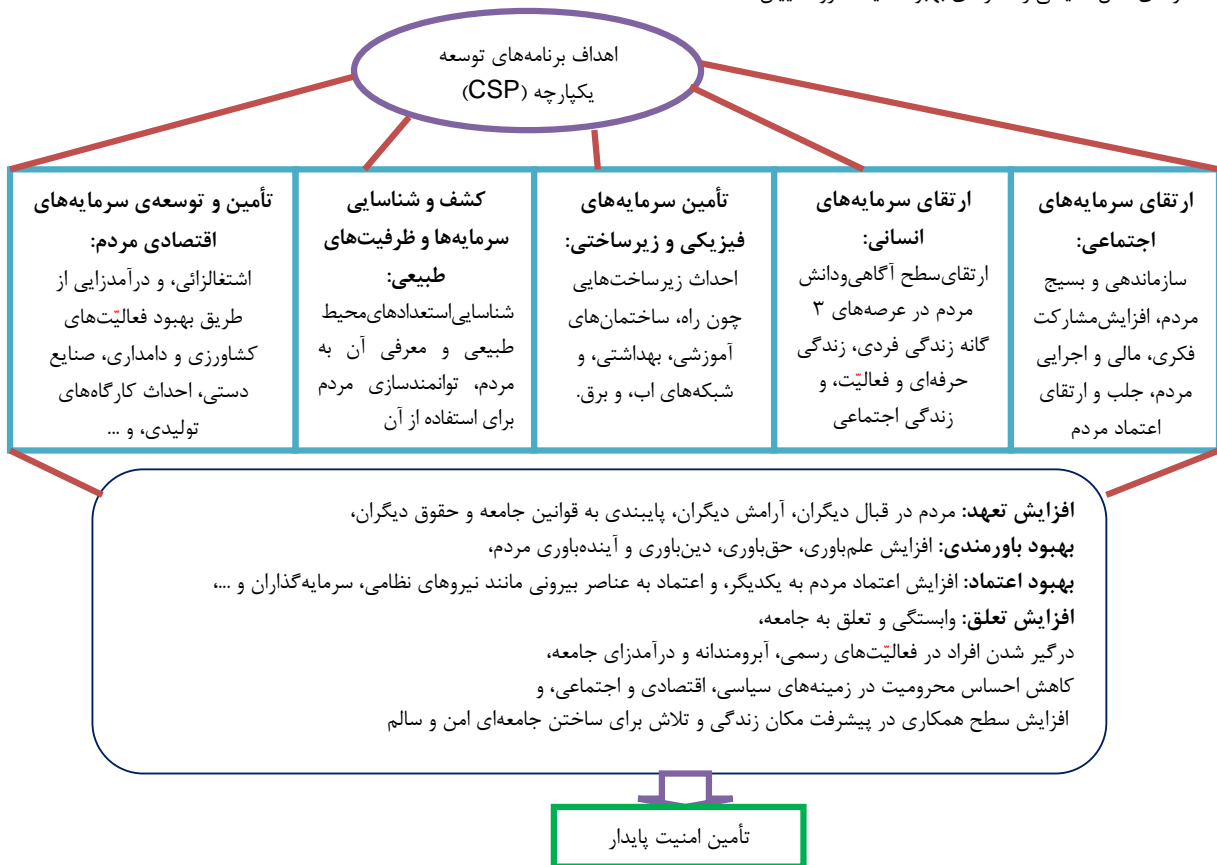
شکل ۳: الگوی توسعه پایدار با ابعاد ۵ گانه و پیامد سه گانه

مأخذ: پروژه CSP جازموریان، ۱۳۹۴، گزارش سالانه

اجرائی و مالی پروژه می‌باشد. به عبارت دیگر، پروژه ترسیب کربن به دنبال توسعه‌ی جامعه از طریق خودیاری و بهبود شرایط اقتصادی و اجتماعی ساکنان محلی، اعمال مدیریت پایدار و به کارگیری شیوه‌های امرار معاش پایدار از طریق تمرکززدایی تصمیم‌گیری‌ها و کنترل سرمایه‌های طبیعی و مادی توسط خود مردم می‌باشد. در مجموع، پروژه‌ی ترسیب کربن سه هدف عمده‌ی جذب کربن اتمسفری از طریق احیای مناطق بیابانی (هدف جهانی)، افزایش بهره‌وری اراضی و بیابان‌زدایی با مشارکت مردم (هدف ملی) و بهبود وضعیت اقتصادی- اجتماعی جوامع محلی (هدف محلی) و نهایتاً امنیت پایدار را دنبال می‌کند.

در واقع نوعی بده- بستان بین مسئولین و مردم محلی انجام می‌شود. مسئولین آموزش، ارتباط، اختیار، قدرت تصمیم‌گیری و خدمات تسهیل‌گری را می‌دهند و مردم چنین فرصت‌هایی را برای بهبود وضع زندگی اقتصادی و اجتماعی خویش استفاده می‌کنند. در عوض مسئولین اعتماد، همکاری، توانمندی، استقلال، و همراهی و دلسوزی را از مردم دریافت می‌کنند. از هدف اجرای پروژه، بهبود شرایط برابری جنسیتی است تا بتوان از علایق، نیازها و اولویت‌های زنان و مردان در همه سطوح زندگی روستایی بهره گرفت. در این خصوص اصلی‌ترین روش تشکیل گروه‌های توسعه روستایی و صندوق‌های اعتباری خرد با هدف افزایش مشارکت روستاییان در فعالیت‌های

شکل ۴: مدل مفهومی ارتباط اهداف برنامه‌های توسعه‌ی یکپارچه (CSP) و تحقق امنیت پایدار در روستاها

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۴

روش تحقیق و منطقه‌ی مورد مطالعه

روش تحقیق توصیفی-تحلیلی بوده و داده‌ها از روش کتابخانه‌ای و میدانی با ابزار مشاهده و پرسشنامه گردآوری شدند. جامعه نمونه ۸ روستای تحت اجرای CSP پایلوت جازموریان (۶۰ نفر از سرگروه‌های توسعه عضو CSP) می‌باشد زیرا فقط این سرگروه‌ها هستند که هم به عنوان ساکن روستا و هم به عنوان عضو CSP از دانش و صلاحیت لازم برای گردآوری داده‌ها برخوردارند. روش تحلیل داده‌ها؛ استفاده از آزمون‌های *On sample T-test*، *Anova* و آمار توصیفی (فراوانی و درصد) می‌باشد. هامون جازموریان یکی از تالاب‌های مهم کشور بوده که بین

کوه‌های مکران و شاهسواران و به عبارتی بین رشته کوه‌های جبال بارز در شمال و بشاگرد در جنوب واقع شده است. در بین عموم مردم پوشش گیاهی غالب منطقه به "جاز" و انبوهی و کثرت آن به "موریان" معروف می‌باشد. محدوده‌ی اجرای پروژه CPS در موقعیت جغرافیایی $E 5839$ تا $E 5914$ و $N 2710$ تا $N 2738$ بین استان‌های کرمان و سیستان و بلوچستان واقع شده است. طبق آمار مرکز بهداشت؛ جمعیت روستاهای واقع در محدوده‌ی انتخابی ۱۷۵۰۶ نفر در قالب ۲۱ روستا و ۴۲۹۱ خانوار می‌باشد. نقشه ۱ موقعیت منطقه‌ی مورد مطالعه را نشان می‌دهد.

جدول ۱: روستاهای تحت اجرای CSP به عنوان جامعه‌ی مورد مطالعه

نام آبادی	خانوار	جمعیت	مدرسه	خانه‌ی بهداشت	آب لوله‌کشی	فاصله از جاده اصلی
زیارت میرمقداد	۳۲۱	۱۳۰۳	+	+	-	۵۰۰ متر
بوهنگ	۴۰۱	۱۷۱۵	+	+	+	۰
چاه دشت	۳۳۷	۱۵۶۱	+	-	+	۰
شهیدآباد	۱۰۱	۵۶۶	-	-	-	5km
حیدرآباد	۸۶	۳۹۱	+	+	-	4 km
گروچان	۸۵	۵۰۸	-	-	-	3 km
چاه بهمن	۱۲۹	۵۸۵	-	-	-	3 km
نازدشت	۱۱۶	۶۶۰	-	-	-	۲ km

مأخذ: گزارش عملکرد CSP جازموریان، ۱۳۹۳، ۴۶-۹

یافته‌های تحقیق

اگر برنامه‌ریزی را به دو نوع اصلی فرآیندی^۱ و پروژه‌ای^۲ تقسیم‌بندی کنیم CSP برخلاف آنطور که از نامش برمی‌آید دارای ماهیت فرآیندی با رویکرد آمایشی و برنامه‌ریزی منطقه‌ای می‌باشد. عملکرد CSP بخاطر ماهیت فرآیندی و نگاه یکپارچه‌ی آن به زندگی روستایی قابل توجه است. در واقع CSP مراحل شناخت پایه‌ای، تهیه‌ی آیین‌نامه‌ها و قوانین، تهیه‌ی برنامه‌ها و راهکارها، اجرا، و نظارت و ارزیابی را به ترتیب مورد تأکید قرار داده است بدین صورت که گام‌هایی چون شناخت بستر (منابع پایه و وضعیت انسانی) ارتباط با ساکنین، جلب همراهی مردم و گروه‌بندی آنها (تشکیل گروه‌های توسعه به عنوان نهاد جدید توسعه محلی)، ترسیم نقشه منابع روستاها، روندیابی و مرور تحولات گذشته، گردش روستایی، تهیه تقویم روزانه و فصلی فعالیت‌های روستاییان، تحلیل هزینه-فایده فعالیت‌های روستاییان، ترسیم درخت مشکلات روستاها، تحلیل ساختار اجتماعی (سلسله روابط گروه‌ها درون روستا)، تحلیل سازمانی (تحلیل اهمیت سازمانی و ارتباط سازمانی با نمودار

ون)، نیازسنجی (مشارکتی با مدل مقایسه زوجی)، تدوین آیین‌نامه‌ها به روش مشارکتی، برنامه‌ریزی و تهیه برنامه‌ها با اولویت گروه‌های توسعه، تشکیل صندوق‌های اعتباری خرد، جذب منابع بیرونی و درآمدزایی صندوق، اجرای پروژه‌های مختلف به روش مشارکتی، نظارت مردم بر اجرا، و همراهی عناصر بیرونی بر اجرا و کمک به موفقیت پروژه‌های اجرایی در این فرآیند برداشته می‌شود. در اینجا برای پاسخ به سؤال اول تحقیق مبنی بر اینکه عملکرد مدل اجرایی CSP در زمینه اقتصاد و اشتغال پایدار در محدوده‌ی جازموریان غربی چگونه بوده است؟ یافته‌های زیر حاصل شد. طبق جدول ۲، عملکرد CSP در روستاهای ۸ گانه نشان داده شده است. همانطور که از نقشه ۱ مشخص است روستاهای ۸ گانه در سراسر محدوده اجرای CSP توزیع شده‌اند طبق جدول ۱ فاصله روستاها و جایگاه مکانی-فضایی آنها (جدول ۷) متفاوت است. نرخ موفقیت عملکردی CSP در اکثریت روستاها کمتر از ۱۰۰ می‌باشد و تنها روستاهایی چون بوهنگ، زیارت، سپس چاه دشت که دورافتاده نیستند، آب لوله‌کشی و جاده آسفالت دارند، و نسبت به روستاهای دیگر موقعیت مرکزی دارند نرخ موفقیت بالاتر از ۵۰ درصد نشان می‌دهند.

جدول ۲: عملکرد CSP در زمینه‌ی پایداری اقتصادی و اشتغال روستاهای ۸ گانه

نام روستا	تعداد گروه توسعه	پس انداز اعتباری خرد (ریال)	حمایت بیرونی (UNDP)	آموزش فنی	وام اشتغال	شغل موفق	شغل ناموفق	درصد موفقیت
زیارت میرمقداد	۱۳	۱۶۸۰۰۰۰۰۰	۸۵۰۰۰۰۰۰	۱۶	۲۰	۱۳	۷	65
بوهنگ	۱۷	۲۵۷۰۰۰۰۰۰	۱۴۵۰۰۰۰۰۰	۳۸	۳۸	۲۶	۱۲	68.4
چاه دشت	۷	۱۳۰۰۰۰۰۰۰	۰	۶	۵	۳	۲	60.0
شهیدآباد	۹	۱۹۰۰۰۰۰۰۰	۸۰۰۰۰۰۰۰	۱۲	۱۹	۷	۱۲	36.8
حیدرآباد	۱۰	۱۷۰۰۰۰۰۰۰	۷۰۰۰۰۰۰۰	۱۸	۱۴	۳	۱۱	21.4
گروچان	۸	۲۲۰۰۰۰۰۰۰	۷۵۰۰۰۰۰۰	۹	۲۹	۸	۲۱	27.6
چاه بهمن	۸	۱۱۰۰۰۰۰۰۰	۰	۹	۷	۳	۴	42.9
نازدشت	۹	۱۰۵۰۰۰۰۰۰	۰	۱۳	۴	۲	۲	50.0

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۴

طبق جدول ۳ درمی‌یابیم نرخ موفقیت مشاغل آموزش محور و فضا محور بیش از ۵۰ درصد بوده است.

جدول ۳: میزان اشتغال‌زایی هر یک از سیاست‌های ۴ گانه اشتغال‌زایی

نوع سیاست	تعداد شغل اجرا شده	تعداد شغل موفق	نرخ موفقیت
سازمان محور	۳۲	۸	25.0
آموزش محور	۶۲	۴۰	64.5
فضا محور	۱۸	۱۰	55.6
تجربه محور	۲۳	۷	30.4

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۴

و طبق نتایج حاصل از آزمون تحلیل واریانس فیشر (جدول ۴) درمی‌یابیم تفاوت معناداری بین جایگاه و مطلوبیت سیاست‌های ۴ گانه در زمینه‌ی اشتغال‌زایی و سازمان محور را بدترین دانسته‌اند.

جدول ۴: جدول آنوا حاصل از آزمون تحلیل واریانس فیشر

سطح معناداری	میانگین مربعات	درجه آزادی	مجموع مربعات	واریانس
.000	2201.415	3	6604.245	بین گروهی

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۴

همچنین نتایج حاصل از آزمون T تک‌نمونه‌ای (جداول ۵ و ۶) نشان داد اگرچه سرگروه‌ها با پیگیری اجرا‌ی هر ۴ نوع سیاست موافق بوده‌اند اما موافقت آنها با مشاغل آموزش محور بیش از بقیه بوده است.

جدول ۵: نتایج حاصل از سنجش نظرات سرگروه‌های توسعه پیرامون اولویت‌بندی سیاست‌های ۴ گانه

نام روستا	تجربه‌محور	سازمان‌محور	فضا‌محور	آموزش‌محور
زیارت میرمقداد	3	3	3	4
بوهنگ	5	4	4	3
چاه دشت	3	3	3	4
شهیدآباد	4	4	5	5
حیدرآباد	3	5	3	4
گروچان	2	2	3	5
چاه بهمن	3	3	2	4
نازدشت	2	2	3	3

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۴

جدول ۶: نتایج آزمون T برای تحلیل نظرات سرگروه‌ها در مورد مطلوبیت مشاغل سیاست‌های ۴ گانه

نوع سیاست	مقدار محاسبه شده	اختلاف مقدار محاسبه‌شده با حد مبنا	سطح معناداری
آموزش محور	4.0000	1.000	.007
فضا‌محور	3.350	0.350	.351
سازمان‌محور	3.2500	.250	.516
تجربه‌محور	3.130	.130	.852

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۴

ارائه‌ی راهکارها و الگوی مطلوب

خدماتی) در ارتباط با جایگاه مرکزیت فضایی- مکانی این روستا قرار دارند. همچنین نقش زیرساخت‌ها نیز در موفقیت شغلی روستاییان بسیار اساسی است. بر مبنای تجربه‌ی نگارنده تحقیق به عنوان مشاور CSP در جازموریان می‌توان گفت علت اصلی نرخ پایین موفقیت مشاغل سازمان محور در جازموریان به ضعف زیرساخت‌ها برمی‌گردد به عنوان مثال خشکیدگی پروژه‌های تولید نهال در حیدرآباد و زیارت میرمقداد به خاطر نبود آب لوله‌کشی. در چنین روستاهایی نباید پروژه تولید نهال واگذار کرد. الگوی رفتاری روستاییان در زمینه‌ی اقتصادی و اجتماعی نیز مهم

در راستای ارائه‌ی الگوی مطلوب (شکل ۴)؛ بر مبنای نظرات سرگروه‌های توسعه‌ی روستایی و تجارب اجرای CSP ترکیبی از سیاست‌های چهارگانه پیشنهاد می‌شود با این تأکید که نوع فعالیت‌های درون هر سیاست باید برای هر روستا متفاوت باشد. این تفاوت باید براساس معیارهای مکانی- فضایی، زیرساختی و الگوی رفتاری ساکنان هر روستا باشد. زیرا موقعیت مرکزی یک روستا در فضای جغرافیایی فرصت‌های زیادی را در زمینه‌ی اقتصاد ایجاد می‌کند. همانطور که در روستای بوهنگ موفق‌ترین مشاغل (بازاری و

بخش صنعت برخلاف بخش کشاورزی از قابلیت جابجایی و انعطاف‌پذیری بیشتری با شرایط محیط محلی و اوضاع منطقه‌ای و ملی برخوردار است. اولاً زنجیره‌های پیشین (تولید نهاده‌های مورد نیاز کشاورزی چون جعبه برداشت محصول، کود آلی و ورمی‌کمپوست، و...)، و زنجیره‌های پسین بخش کشاورزی (تفکیک، خشک‌کردن، کوبیدن، بسته‌بندی، و...) را ایجاد می‌کنند. صنایع کارگاهی وابستگی به منابع آب و خاک ندارد، صنایع و هنرهای خانگی معاف از مالیات است، نیروی انسانی و هزینه‌ی حمل و نقل بین محل کار و سکونت را متحمل نمی‌شود، و تولیدات صنایع کوچک فاسدشدنی نیست و قابل فروش است.

است زیرا اراده، علاقه و تمایل روستاییان به نوع فعالیت‌ها عاملی اساسی در موفقیت شغلی است. آموزش‌محوری نیز به ویژه در زمینه‌ی کارگاهی و هنری در ایجاد اشتغال فراگیر و فراوانی بیشتر اشتغال بسیار مؤثر است. در محدوده‌ی CSP جازموریان بیشترین تعداد شغل در حوزه‌ی این سیاست ایجاد شده است. صنایع کارگاهی و هنری روستایی می‌تواند به ایجاد آثار تکاثری در دیگر ابعاد توسعه منجر شوند و زمینه‌ی ایجاد فضای زیستی مناسب در ابعاد محیطی، اجتماعی و فرهنگی روستاییان را فراهم کند. از اینرو، امروزه صنعت به عنوان ابزارمحوری در توسعه و مخصوصاً توسعه مناطق عقب‌مانده، نقش اساسی را به خود اختصاص داده است؛ زیرا عوامل تولید در

جدول ۷: سیاست‌های ۴گانه برای راهبرد مطلوب تحقق اشتغال پایدار در روستاهای جازموریان

نوع سیاست	توضیح	نمونه‌ها و مصادیق
تجربه‌محور	اشتغال‌زایی با اولویت تجارب مردم محلی	- ایجاد اشتغال به کمک احیا و تقویت مشاغل سنتی مردم محلی (پرورش شتر، احیای قنوات، احیای هنرهای سنتی، و صنایع دستی محلی)
آموزش محور	اشتغال‌زایی با تأکید بر آموزش‌های جدید فنی و حرفه‌ای	- راه‌اندازی کارگاه‌های خانگی برای تولید محصولات هنری (قالی‌بافی، سوزن‌دوزی، - راه‌اندازی کارگاه‌های خانگی برای تولید محصولات صنعتی (کفش‌دوزی، کیف‌دوزی، عروسک، ابزارآلات، لباس و...) - آموزش برای اجرای طرح‌های کشاورزی پایدار (تولید قارچ، کنسانتره، کمپوست، پرورش ماهی، کشاورزی با فضای کنترل شده، اجرای طرح‌های مدرن آبیاری، و...)
فضامحور	اشتغال‌زایی برپایه ظرفیت‌های مکانی- فضایی و منابع پایه	- تأسیس سوپرمارکت، عطاری، و... در روستاهایی که جایگاه مکانی-فضایی مناسبی دارد - احداث سکوه‌های تولید نهال در روستاهای مرکزی و سپس انتقال نهال تولیدی برای کاشت به سایر روستاها
سازمان محور	اشتغال‌زایی بر پایه واگذاری بخشی فعالیت‌های سازمان- های دولتی و یا اجرای مشارکتی	- مدیریت مراتع و درآمدزایی برای اعضای صندوق از طریق حفاظت مراتع، بذراپاشی و تقویت مراتع، اجاره مرتع، بهره‌برداری مستقیم مرتع (برداشت داروهای گیاهی، علوفه، جریمه، و...) - اجرای پروژه‌های بادشکن مکانیکی (حصار فیزیکی)، بیولوژیکی (کاشت حصار گیاهی)، و... - اجرای پروژه‌های تولید نهال و طرح‌های جنگل‌کاری، احداث گوراب، سیل‌بند، بانکت، و... - جمع‌آوری و فروش بذور محلی به دولت و یا استفاده آن به منظور تولید نهال - اجرای مشارکتی طرح‌های هادی، جدول‌کشی روستا، توسعه پارک و بوستان روستایی، و سایر پروژه‌های فیزیکی درون روستا

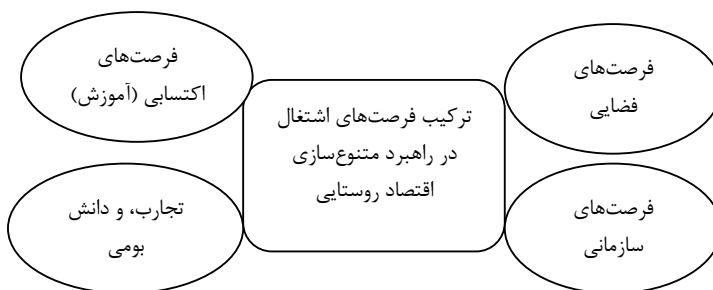
مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۴

محیطی فعالیت‌های مناسب برای هر روستا مشخص شده‌اند.

طبق جدول ۸، در چارچوب سیاست‌های ۴گانه و بر اساس معیارهای فضایی- مکانی، استقبال و پذیرش اجتماعی، قابلیت اجرایی، بازدهی و سازگاری زیست-

جدول ۸: ارائه مدل آمایشی ایجاد و توسعه فرصت‌های شغلی در روستاهای مورد مطالعه

نام روستا	حیدرآباد	شهید آباد	کروچان	بوهندگ	زیارت میرمقداد	نازدشت	چاه دشت	رحمت آباد	چاه بهمن
جایگاه روستا در سلسله مراتب فضایی-مکانی	روستای درجه ۳ دورافتاده	روستای درجه ۳ دورافتاده	روستای درجه ۳ دورافتاده	روستای مرکزی	روستای مرکزی	روستای درجه ۲	روستای مرکزی بین‌راهی	روستای مرکزی بین‌راهی	روستای درجه ۲ بین‌راهی
نوع مشاغل مناسب	پرورش ماهی، شتر، شترمرغ، مرغ محلی، بوقلمون، سوزن‌دوزی، کیفیت‌دوزی، سیم‌دوزی و فرش‌بافی، احداث کمر بند سبز پیرامون روستا، کاشت جنگل تجاری، کاشت و بسته‌بندی چای ترش	پرورش ماهی، شتر، شترمرغ، مرغ محلی، بوقلمون، سوزن‌دوزی، کیفیت‌دوزی، سیم‌دوزی و فرش‌بافی، احداث کمر بند سبز پیرامون روستا، کاشت جنگل تجاری، کاشت و بسته‌بندی چای ترش	پرورش ماهی، شتر، شترمرغ، مرغ محلی، بوقلمون، سوزن‌دوزی، کیفیت‌دوزی، سیم‌دوزی و فرش‌بافی، احداث کمر بند سبز پیرامون روستا، کاشت جنگل تجاری، کاشت و بسته‌بندی چای ترش	پرورش ماهی، شتر، شترمرغ، مرغ محلی، بوقلمون، سوزن‌دوزی، کیفیت‌دوزی، سیم‌دوزی و فرش‌بافی، احداث کمر بند سبز پیرامون روستا، کاشت جنگل تجاری، کاشت و بسته‌بندی چای ترش	پرورش ماهی، شتر، شترمرغ، مرغ محلی، بوقلمون، سوزن‌دوزی، کیفیت‌دوزی، سیم‌دوزی و فرش‌بافی، احداث کمر بند سبز پیرامون روستا، کاشت جنگل تجاری، کاشت و بسته‌بندی چای ترش	پرورش ماهی، شتر، شترمرغ، مرغ محلی، بوقلمون، سوزن‌دوزی، کیفیت‌دوزی، سیم‌دوزی و فرش‌بافی، احداث کمر بند سبز پیرامون روستا، کاشت جنگل تجاری، کاشت و بسته‌بندی چای ترش	پرورش ماهی، شتر، شترمرغ، مرغ محلی، بوقلمون، سوزن‌دوزی، کیفیت‌دوزی، سیم‌دوزی و فرش‌بافی، احداث کمر بند سبز پیرامون روستا، کاشت جنگل تجاری، کاشت و بسته‌بندی چای ترش	پرورش ماهی، شتر، شترمرغ، مرغ محلی، بوقلمون، سوزن‌دوزی، کیفیت‌دوزی، سیم‌دوزی و فرش‌بافی، احداث کمر بند سبز پیرامون روستا، کاشت جنگل تجاری، کاشت و بسته‌بندی چای ترش	پرورش ماهی، شتر، شترمرغ، مرغ محلی، بوقلمون، سوزن‌دوزی، کیفیت‌دوزی، سیم‌دوزی و فرش‌بافی، احداث کمر بند سبز پیرامون روستا، کاشت جنگل تجاری، کاشت و بسته‌بندی چای ترش

شکل ۴: نمایش شماتیک راهبرد مطلوب اشتغال پایدار در روستاهای جازموریان

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۴

نتیجه

به موضوعاتی چون شناسایی محرومیت‌ها و روستاهای محروم، علل محرومیت اقتصادی و موانع موفقیت شغلی و اقتصادی روستاییان پرداخته‌اند عمدتاً در ارائه‌ی راهبردها و راهکارهای عملی و مؤثر اقتصادی و توسعه‌ی اشتغال ناتوان بوده‌اند. نتایج تحقیقات انجام شده پیرامون تأثیرات CSP در پایداری معیشتی و

هدف تحقیق حاضر تحلیل عملکرد CSP جازموریان در زمینه‌ی اشتغال و ارائه‌ی مدلی مطلوب برای موفقیت بیشتر چنین برنامه‌هایی در زمینه‌ی بهبود معیشتی، محیطی و امنیتی است. تحقیقات پیشین که

به سیاست‌های سازمان‌محور و تجربه‌محور در ایجاد اشتغال مؤثرتر بوده‌اند. در پاسخ به سؤال دوم می‌توان گفت ارائه‌ی الگوی مطلوب نیازمند تأکید بر نقاط قوت CSP و رفع ضعف‌های آن است یعنی مدل اشتغال و اقتصاد روستایی علاوه بر رعایت فرآیندی بودن، یکپارچگی، و مشارکتی بودن باید بر اساس واقعیات انسانی و زیرساختی، معیارهای مکانی- فضایی و الگوی رفتاری ساکنان هر روستا باشد.

در مجموع قوت‌های خاص CSP عبارتند از: فرآیند محوری در تهیه و اجرای برنامه‌ها، اتخاذ رویکرد یکپارچه، توجه عملی به مدل‌های مشارکتی نیازسنجی، برنامه‌های کسب و کار و پیشرفت اقتصادی و سلامتی محیطی، توجه اساسی به حضور و نقش‌آفرینی زنان، توسعه‌ی سلسله روابط محلی، منطقه‌ای، ملی و بین‌المللی، توجه عملی به تمرکززدایی و تفویض به مردم محلی، ایجاد ارتباط بین مردم واقع در حاشیه و مسؤولین دولتی.

ضعف‌های خاص CSP نیز عبارتند از: ضعف رویکرد آمایشی، بی‌توجهی به معیارهای مکانی- فضایی، وضعیت زیرساختی و کالبدی روستاها، و الگوهای رفتاری و فرهنگ کاری و حرفه‌ای روستاییان.

پیشرفت روستاهای کشور (نتایج مطالعاتی چون: حسن‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۰، فال سلیمان و حجتی‌پور ۱۳۹۰، صابری‌فر و همکاران، ۱۳۹۱ و فال سلیمان و همکاران، ۱۳۹۱) حکایت از تأثیرات مطلوب CSP به ویژه در زمینه‌ی سازماندهی مردم، جذب و ساماندهی اعتبارات خردمحلی، کمک به اشتغال روستاییان کم‌درآمد و بیکار، بهبود آگاهی، فعال شدن زنان و ابتکار عمل مردم دارد. این تحقیقات راهبرد و راهکار مؤثری به ویژه اینکه با رویکرد آمایشی باشد برای مطلوبیت CSP و موفقیت بیشتر آن ارائه نداده‌اند.

نتایج تحقیق حاضر اگرچه حکایت از تأثیرات مناسب CSP به لحاظ آمار کمی دارد اما تأثیرات اقتصادی CSP را به لحاظ شاخص‌های کیفی و آمایشی مطلوب نمی‌داند. ضمن اینکه تحقیق حاضر؛ الگویی عملی برای بهبود عملکرد CSP جازموریان ارائه کرده است.

یافته‌های تحقیق در پاسخ به سؤال اول نشان داد عملکرد CSP از نظر تعداد وام، کلاس آموزش فنی، و رقم مشاغل ایجاد شده نسبتاً مطلوب است اما نرخ موفقیت مشاغل در روستاها عمدتاً کمتر از ۵۰ درصد است. همچنین از بین سیاست‌های ۴ گانه؛ مشاغل سازمان‌محور مانند تولید نهال (به دلیل فراهم نبودن زیرساخت‌هایی چون سکوها، تولید، منبع آب مطمئن، بی‌تجربگی مردم و ضعف آموزش مرتبط با مشاغل) و احداث بادشکن (عدم حمایت مالی به موقع و کمبود انرژی برای پمپاژ آب) عمدتاً ناموفق بوده‌اند. لذا اگرچه CSP ماهیت فرآیندی دارد و رویکردی یکپارچه‌نگر در برنامه‌های معیشتی و محیطی روستایی اتخاذ کرده اما به مقتضیات محلی، معیارهای مکانی- فضایی و رویکرد آمایشی توجه عملی ندارد. در مجموع سیاست آموزش‌محور و سپس فضا‌محور نسبت

منابع

- احمدیوسفی، کوروش؛ ابوذری پایدار؛ جلال میرزایی (۱۳۹۳). بررسی نقش معتمدین در تأمین امنیت پایدار جنوب کرمان، فصلنامه‌ی انتظام اجتماعی. سال دوم. شماره ۶. صفحات ۱۴۸-۱۲۵.
- اداره کل منابع طبیعی و آبخیزداری جنوب کرمان (۱۳۹۴). گزارش عملکرد CSP جازموربان.
- اسفندیاری، علی‌اصغر؛ فرهاد ترحمی (۱۳۸۸). بررسی اشتغال‌زایی بخش‌های اقتصادی ایران با تأکید بر بخش کشاورزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه. سال ۱۷. شماره ۶۷. صفحات ۹۵-۱۱۵.
- اینگل هارت‌رونالد (۱۳۸۳). تحول فرهنگی در جوامع پیشرفته صنعتی، ترجمه مریم وتر. انتشارات امیرکبیر.
- پایدار، ابوذری؛ جلال میرزایی (۱۳۹۴). بررسی جایگاه معتمدین طایفه‌ای در مدیریت محلی با تأکید بر نزاع‌های جمعی، فصلنامه انتظام اجتماعی. صفحات ۲۵-۱.
- تقدیسی، احمد؛ داود جمینی؛ علیرضا جمشیدی (۱۳۹۲). تحلیل فضایی و سطح‌بندی نواحی روستایی منطقه اورامانات بر اساس شاخص‌های اشتغال، برنامه‌ریزی فضایی، سال ۳. شماره ۲. صفحات ۱۸۰-۱۵۷.
- جمینی، داوود؛ احمد تقدیسی؛ علیرضا جمشیدی (۱۳۹۳). بررسی و تحلیل فضایی اشتغال و بیکاری در شهرستان‌های استان کرمانشاه، نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی. شماره ۲. صفحات ۸۸-۶۹.
- حسن‌نژاد، مریم؛ محمدرضا کهنسال؛ محمد قربانی (۱۳۹۰). عوامل مؤثر بر مشارکت روستاییان در گروه‌های توسعه روستایی، فصلنامه روستا و توسعه. سال ۱۴. شماره ۲. صفحات ۹۱-۷۳.
- حسن‌نژاد، مریم؛ محمدرضا کهنسال؛ محمد قربانی (۱۳۸۹). امکان‌سنجی سیاست‌های انگیزشی اجرایی پروژه ترسیب کرین ایران در راستای توانمندسازی جوامع محلی، اقتصاد و توسعه کشاورزی. جلد ۲۴. شماره ۳. صفحات ۳۳۴-۳۲۳.
- حسینی سیدعلی (۱۳۹۳). تحلیل عوامل مؤثر بر افزایش درآمد و اشتغال روستاییان در استان گیلان، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی. صفحات ۳۴-۱۹.
- حیدری ساربان، وکیل (۱۳۹۲). بررسی عوامل مؤثر بر توانمندسازی کشاورزان در مناطق روستایی شهرستان اهر، فصلنامه فضای جغرافیایی. سال ۱۳. شماره ۴۱. صفحات ۱۷۰-۱۵۷.
- خوش‌فر، غلامرضا (۱۳۸۲). بررسی مشارکت مردم در ایجاد و گسترش امنیت اجتماعی، مجموعه مقالات همایش امنیت اجتماعی. معاونت اجتماعی ناجا.
- سرور، رحیم؛ سمیه محمدی حمیدی؛ محمد ویسیان (۱۳۹۳). بررسی شاخص‌های توسعه در مناطق مرزی آذربایجان غربی در راستای تحقق امنیت پایدار، پژوهشنامه جغرافیای انتظامی. سال ۲. شماره ۷. صفحات ۵۴-۲۵.
- سیف، اله‌مراد (۱۳۹۱). راهبردهای اقتصادی امنیت پایدار، فصلنامه آفاق امنیت. سال ۵. شماره ۱۴. صفحات ۴۸-۲۵.
- شمشاد، معصومه؛ ایرج ملک‌محمدی؛ غلامحسین حسینی‌نیا (۱۳۹۱). تحلیل مؤلفه‌های مؤثر بر اشتغال‌زایی در تعاونی‌های منابع طبیعی استان گلستان، پژوهش‌های جغرافیای انسانی. شماره ۷۹. صفحات ۱۵۶-۱۴۱.
- صابری‌فر، رستم؛ محمود فال‌سلیمان؛ مریم قیصری (۱۳۹۱). توسعه پایدار محلی و جذب حداکثری مردم طبق تجارب پروژه ترسیب کرین، جغرافیا و توسعه. شماره ۲۸. صفحات ۵۴-۴۱.
- طیبی، سیدکمیل؛ مهسا ساطعی؛ پریسا صمیمی (۱۳۸۹). تأثیر تسهیلات بانکی بر اشتغال‌زایی بخش‌های اقتصادی ایران، فصلنامه پول و اقتصاد. شماره ۴. صفحات ۳۳-۱.
- علائی، حسین (۱۳۹۱). امنیت پایدار در سند چشم‌انداز ۲۰ ساله جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه راهبرد دفاعی. سال ۱۰. شماره ۳۹. صفحات ۳۴-۱.

- عیسی‌زاده، سعید؛ سوده قدسی (۱۳۹۱). محاسبه ضرایب اشتغال‌زایی بخش گردشگری در اقتصاد ایران: با استفاده از مدل داده-ستانده، فصلنامه مطالعات مدیریت گردشگری، سال ۷، شماره ۷، صفحات ۱۷۲-۱۵۱.
- فال سلیمان، محمود؛ حجت‌الله صادقی؛ معصومه موحدی‌پور (۱۳۹۱). تحلیلی بر نقش پروژه ترسیب کربن در توانمندسازی زنان روستایی حسین‌آباد سریشه بیرجند، برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال ۱، شماره ۸، صفحات ۲۷-۱۳.
- فال سلیمان، محمود؛ محمد حجی‌پور (۱۳۹۰). واکاوی میزان پایداری سازمان‌های مردم‌نهاد در مناطق روستایی؛ تجربیات پروژه CSP خراسان جنوبی، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، جلد ۲۰، شماره ۲۳، صفحات ۱۲۸-۱۰۸.
- فرشادفر، زهرا؛ حسین اصغری‌پور (۱۳۸۹). بررسی مزیت نسبی اشتغال‌زایی بخش‌های عمده اقتصادی در استان کرمانشاه، مجله دانش و فناوری، سال اول، شماره ۳، صفحات ۷۵-۶۰.
- فرهادمحل، علی (۱۳۸۸). فناوری اطلاعات و ارتباطات موتور محرک توسعه و اشتغال‌زایی، کار و جامعه، شماره ۱۰، صفحات ۱۰۶-۷۵.
- قدیری‌معصوم، مجتبی؛ حمید برقی؛ داود جمینی؛ علیرضا جمشیدی (۱۳۹۳). وضعیت اشتغال در منطق روستایی ایران طی سال‌های ۸۵-۱۳۳۵ (روستاهای اصفهان)، جغرافیای انسانی، دوره ۴۶، شماره ۲، صفحات ۳۹۷-۳۷۹.
- کرد، باقر؛ عبدالعزیز آبتین (۱۳۹۲). بررسی عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی در استان سیستان و بلوچستان، مجله جغرافیا و توسعه، شماره ۳۲، صفحات ۱۴-۱.
- کهنسال، محمدرضا؛ هادی رفیعی‌دارانی (۱۳۹۲). بررسی پتانسیل اشتغال‌زایی بخش کشاورزی در عرصه‌های اقتصاد شهر و روستاهای استان خراسان رضوی، تحقیقات اقتصاد کشاورزی، جلد ۵، شماره ۱، صفحات ۲۳-۱.
- گل‌محمدی، فرهود؛ سیدمهدی میردامادی؛ محمدکریم معتمد (۱۳۸۶). فناوری اطلاعات و ارتباطات، اشتغال‌زایی و بهره‌وری زنان (با تأکید بر زنان روستایی)، فصلنامه مطالعات فرهنگی دفاعی زنان، سال ۳، شماره ۱۰، صفحات ۱۱۰-۹۳.
- ماندل، رابرت (۱۳۸۷). چهره متغیر امنیت ملی، پژوهشکده مطالعات راهبردی، چاپ سوم.
- محمدی‌یگانه، بهروز؛ مهدی چراغی؛ زهرا یزدانی (۱۳۹۳). تحلیل عوامل مؤثر بر توزیع فضایی فقر در نواحی روستایی با تأکید بر ویژگی‌های اقتصادی-اجتماعی، جغرافیا و آمایش شهری-منطقه‌ای، شماره ۱۳، صفحات ۹۶-۸۳.
- میرلطفی، محمودرضا؛ سیدامیرمحمد علویزاد؛ یوسف بدخش (۱۳۹۳). آسیب‌شناسی اثرات توسعه مشاغل خانگی در مناطق روستایی بخش دیشموک کهگیلویه، پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، سال ۳، شماره ۵، صفحات ۱۱-۱.
- نوری، سیده‌هدایت‌الله؛ داود جمینی؛ علیرضا جمشیدی (۱۳۹۲). تحلیل فضایی شاخص‌های عمده اشتغال زنان کشور، مطالعات اجتماعی-روانشناختی زنان، سال ۱۱، شماره ۳، صفحات ۱۰۲-۸۱.
- یعقوبی، جعفر؛ ابوالفضل رنجور؛ زهرا خشنودی‌فر (۱۳۹۲). تحلیل مؤلفه‌های پیش‌برنده در اجرای موفقیت‌آمیز طرح بهسازی و نوسازی مسکن روستایی شهرستان خدابنده، مجله جغرافیا و توسعه، شماره ۳۲، صفحات ۱۶۲-۱۴۹.
- Akca, H (2006). Assessment of Rural Tourism in Tourky Using SWAT Analysis, Journal of Applid Sciences 6(13), PP: 2837-2839.
- Appadurai, Arjun (2004). "The Capacity to Aspire: Culture and the Terms of Recognition", in Rao, Vijayendra; Walton, Michael, Culture and Public Action, Stanford, CA: Stanford University Press.

- Nawaz F (2009). Critical Factors of Women Entrepreneurship Development in Rural Bangladesh, U.S.A: Bangladesh Development Research Center (BDRC).
- Roomi M.A. and Parrott G (2008). Barriers to development & progression of women entrepreneurs in Pakistan, The Journal of Entrepreneurship. No 17: 59-72.
- Sathiabama. K (2010). Rural Women Empowerment & Entrepreneurship Development. <http://ideas.repec.org/p/ess/wpaper/id2475>.
- Udovic (2010). Boštjan "Economic Security: Large and Small States in Enlarged European Union", University of Ljubljana, Faculty of Social Sciences, Centre of International Relations, Available at [:http://www.ceeisacnf.ut.ee/orb.aw/id=164145/Udovic](http://www.ceeisacnf.ut.ee/orb.aw/id=164145/Udovic).
- UNCCD (2009). T, the United Nations Convention to Combat Desertification in Those Countries Experiencing Serious Drought, Particularly in Africa.
- Chakravarti, Dipankar (2006). "Voices Unheard: The Psychology of Consumption in Poverty and Development", Journal of Consumer Psychology 16 (4): 363-376.
- Cohen, Stephen (1987). the Security of South Asia: American and Asian Perspectives, Illinois, University of Illinois Press.
- Committee of Public Accounts (House of Commons) (2008). Sustainable employment: supporting people to stay in work and advance, Thirteenth Report of Session 2007-8, PP: 1-27.
- Itoh Ryo (2009). Dynamic Control of Rural-Urban Migration. available at Science Direct Journal of Urban Economics.
- Manley J. et al (2005). Creating carbon offsets in agricultural through zero tillage: A meta-analysis of costs and carbon benefits. Climatic Change, 68: 41-65.
- Mehmet, O (1995). Employment creation and green development strategy, Ecological Economics, 15, PP: 11-19.

